

շուրջ զիւրեաւ ունի բուսեալ ճառագայթաձեւ գտերեւոյն, Կիւրեղ, Կոչ. ընծ., տպ. Վիեննա, էջ 321: Անկանոն այս հատուածը այսպէս կ'ուզէ պարզաբանել հրատարակիչը իր ծանօթագրութեան մէջ (անթեմ = ἀνθέμις) նշանակէ դռունկինչ արջնդեղոյ, որ Բազմապատիւ շուրջ զիւրեաւ ունի ծաղիկս ճառագայթաձեւ գտերեւոյն, էջ 335 (ծանօթ. 6): Այս ծանօթագրութեան հետեւելով անտարակոյս իր կարգին եւ նորայր՝ կ'առաջարկէ իբրեւ ուղղագրոյն ընթերցուած «որ Բազմապատիւ» եւ կամ կը բաղձայ վերապահութեամբ սակայն սրբագրութիւն մը փորձել եւ կարգաւ «բանձար է Բազմապատիւ», որ շուրջ զիւրեաւ ունի» եւ այլն, քննագատութիւն Հայբուսակի Թ. ՃԺՁ: Վերջին այս փորձը ընդունելի չէ, քանի որ համաձայն չէ յոյն բնագրին, որ ունի ἡ γὰρ ἀνθέμις γνώριμος ἐστὶ βοτάνη πολλὰς ἔχουσα πέριξ ἀχτινοειδεῖς φολιάδων ἐκφύσεις (հրատար. Reischl, II, էջ 180—182). Իսկ առաջին փորձը, որքան ալ լուսաբանէ հատուածիս իմաստը, չէ սակայն, գոնէ ինծի համար այնքան հարազատ, որքան «Մեկնիչ վարդապետ» ինքով պահուած լուսագրոյն ընթերցուածը, զոր այսպէս յառաջ կը բերէ Այիշան Հայբուսակին մէջ՝ «անթեմն բանջար է երեւելի է Բազմապատիւ ունի շուրջ զիւրեաւ գտերեւոյն լուսանման բողբոջն» ու այս ընթերցուածը կրնայ շատ լաւ ներկայացնել յոյն բնագիրը: ԳԺԲԽտարար Կ. Պ. տպագրութիւնը եւ Մատենադարանին Թ. 912 Ձեւագիրը պակասաւոր են այս տեղ, հետեւեալը չեն կրնար ոչոք տալ ու վաւերացնել մեր նախնորք ընթերցուածը՝ մատակարարելով համապատասխան տարբերակը: ՀԲ. գիւրացուցած է ինչպէս զուրս ձգելով հատուածէս խնդրական բառերը՝ «անթեմն այս երեւելի բանջար է. շուրջ զիւրեաւ ունի բուսեալ...» եւ այլն (Ա. էջ 153):

Հ. Ա. ԱՆՈՂԱՆՆԱՆ

ԲԵՆԵՍԻՐԵՆԻՆ ԲԵՆԻՐԻԲ

atibi — անթիւ:

Լենինգրադի մէջ 1927 թ. լոյս է տեսել մի շատ արժէքաւոր ժողովածու, որ կրում է «Լեզուագիտական խնդիրներ թուական անունների մասին» խորագիրը: Այստեղ մի հետաքրքրական յօդուած ունի ի.

Մեջանիւնով, որ վերնագրած է իբր «Թուական անունները խաղերէնի մէջ»¹ (էջ 171—176): Խօսելով այն մասին թէ Խաղերը տասն հազարից վեր թուերը հաշուում էին «տասն հազարներով», նա ասում է որ արձանագրութեանց մէջ այդ թիւը ցոյց տուող նշանների կողքին գրում էին եւ այդ թուի անունը, որ է atibi: Այս բառի մասին նա մեջադրում է Ն. Մառի մեկնութիւնը, առնելով նրա մի գրքից Վան կատարած արշաւանքի մասին (1916 թ.): Նա գրում է՝ «atibi բառի բացատրութիւնը բերում է Մառ իբր at-i-bi, վրացերէն ար-ի բառի զուգահեռով, իր նշանակում է «տասն» եւ bi վերջաւորութեամբ որ այս կամ այն նշանակութիւնն ունի, զուգէ նաեւ մի անձնից է յոյնակի թուի: Ուրեմն Մառ atibi բառը արձուցում է իբր at-i-bi, ուր at-i վրաց «տասն» բառն է — ար-ի, իսկ bi-ն մի անձնից:

Մեղ թւում է, որ այս բացատրութիւնն անընդունելի է, որովհետեւ նա բառի մի մասը մեկնում է, միւսը թողնելով անորոշ: Անընդունելի է նաեւ այն պատճառով, որ վրաց ար-ի — «տասն» բառը բարդութեանց մէջ մտնում է իր անհորով կամ անկերպարան ձեւով իբր ար. այսպէս՝ ար-աւի — «հազար» (բառացի՝ «տասն հարիւր»), «ար-էր-աւիտի, որ սղելով դարձած է ք-էր-աւիտի — «տասնումէկ» (բառացի՝ «տասն մէկ աւելի») եւ այլն²:

Ուրեմն բառը ոչ թէ պէտք է արձուցնել ու գտնել իբր at-i-bi, այլ վերի դիտողութեան հիման վրայ at+i-bi: Ի՞նչ է i-bi, դրա պարզելու հոգսը թողնում ենք բառն այդ ձեւով մեկնողներին:

Ես կարծում եմ atibi բառը պէտք է արձուցնել իբր a-tibi, ուր a-ն ժխտական մասնիկ է, ինչպէս ա-կամայ բառի մէջ, իսկ +ibi-ն մեր թիւ բառի նախաւոր ձեւն է: Ի՞նչ էին արտասանում Խաղերը, տիրի թէ Քերի. դրութեան tibi ձեւն այս մասին ոչինչ ապահովութիւն չի կարող տալ: Այբուբենի տառերը շատ յաճախ համարժէք չեն իրանց նիշած հնչիւններին: Այսպէս օրինակ Լատինները մինչեւ վերջն էլ տար-

¹ Языковедные проблемы по числительным I Сборник статей. Ленинград 1927.
² Տե՛ս Ն. Մառ, Բերականութիւն Վանի վարդիկի լեզուի, էջ 71, § 90. Грамматика древне-литературного грусинского языка, Ленинград 1925.

բերութիւն չդրին լիահնչիւն եւ կիսաձայն ձայնաւորներ նիւոյ գրերի միջեւ. նրանց համար I գիրը ե'ւ յ էր ե'ւ ի, ինչպէս V գիրը ե'ւ լ էր ե'ւ ու: Հնչիւնները իրօք տարբեր էին, բայց գրերը նոյն էին³: Այդպէս կարող էր լինել եւ Խաղերի համար. է կարող էր եւ ա հնչուել եւ ք: Յամենայն դէպս վիճելի չէ, որ ա եւ ք լծորդ են, ուստի եւ տիրի եւ քիրի — նոյնարժէք:

Ուրեմն մենք ունինք Քիրի, ուր բ-ն երկու ձայնաւորների միջեւ օրինակէս սղելով՝ պիտի դառնար լ եւ բառն ստանար Քիրի ձեւը: Այս փոխանցումին իբր օրինակ կարող է ծառայել մեր հին ու նոր գործիական հորովների լ (վ)-ը (բանիւ, գործով, կարգաւ, դանձու, որ նախապէս եղած են իբի, արի, որի⁴: Այս հաշուով Քիրի կարող է վերականգնուել իբր Քիրի, Քիրի կարող է վերականգնուել իբր Քիրի, ինչ որ տեսնում ինք խաղական a-tibi բառի մէջ:

Թիրի կամ որ նոյն է Քիրի բառն անշուշտ եղած է յարաշէտ իբր Քիրի, Քիրի որի հետեւանքով վերջին ձայնաւորը պիտի սղէր եւ բառին տար Քիւ կերպարանքը: Այսպէս ուրեմն a-tibi, այլ բան չէ քան a-tiwi, այսինքն ա-քիւ, որ է անթիւ, անհաշիւ, անհամար: Գալով ա ժխտականին, որ ան է մեր «անթիւ» բառի մէջ՝ կարելի է երկու մեկնութիւն տալ: Առաջին. անհամարն չէ, որ Խաղերէնի բարբառներից մէկի մէջ, որ սակայն դրականութեան չի բարձրացած, լինէր an-tibi մի ձեւ, որ բուն իսկ նախաձեւը կը լինէր մեր անթիւ բառի երկրորդ. մեր լեզուի մէջ հազիւ մի քանի բառ են մնացել ա ժխտականով. թւում է թէ ան ժխտականը փոխարինած է նրան: Այդպիսի մի փոխարինութիւն մենք նկատում ենք չ ժխտականի հաշուին: Մեր աւելի քան վեցհարիւր շուրջ սխառող բառերի մէջ կան շատ-շատերը, որ ժխտական են, բայց այսօր չեն հանդիպում ոչ ժողովուրդի բերանում, ոչ գրականութեան մէջ. նրանց փոխարինած են ան ժխտականով բառեր. շանցաւորը դարձած է «անանցանելի», չաղողութիւնը «անյաջողութիւն» եւ այլն: Այս նոյն ան անանցը, որ հարած է չ ժխտական ձեւերը, կարող է փոխարինւած լինել եւ ա ժխտական անանցին:

Ուրեմն ան-ը կամ ժախտականից է ա ժխտականին, բայց գրի չի առնուած, կամ եկած է նրանից յետոյ եւ փոխարինւած է նրան:

Նախնական ժողովուրդներ սահմանափակ չափով թուական անուններ ունէին: Ոմանց համար երեքից աւելին արդէն «չատ» էր, «անհամար», «անթիւ». ոմանց համար այդ անհաշիւ քանակութիւնն սկսում էր հինգից կամ տասնից յետոյ: Խաղերի համար «անթիւ» եւ «անհամար» դադարաւորները նոյնացած էին տասն հազարի հետ. երբեմնի «անթիւ» բառը նրանք կիրարկում էին տասն հազարի համար: Դրանից յետոյ նրանք ուրիշ մեծութիւն չէին ճանաչում իբր զատ դադարաւոր. դրանից յետոյ հաշիւները գնում էին տասնհազարներով. 52.000 դրելու համար նրանք գրում էին 5 atibi 2 (հազարի նշանը) (էջ 172):

Այսպիսով a-tibi նշանակում է ե'ւ անթիւ, անհամար ե'ւ միաժամանակ տասնհազար: Այս մեկնութիւնն լիովին զուգահեռ է իմ այն մեկնութեան, որ տուած եմ մեր «բիւր» բառին «Հանդէս Ամսօրեայ» ի մէջ: Այդ բառն այնտեղ վերականգնած եմ իբր բի-ամար, այսինքն ան-համար, անթիւ, շատ: Բայց ինչպէս գիտէք Քիւր նշանակում է միաժամանակ եւ տասն հազար: Չուզահող կատարեալ է թէ ձեւաբանական տեսակէտով եւ միանգամայն համապատասխան է մարդկային մտքի թիւիմացական դարձացման:

Մեր լեզուի մէջ երկու բառ են եղած «անթիւ» եւ «բիւր», որ նշանակած են թէ՛ անհաշիւ, շատ եւ թէ՛ տասն հազար: Դրանցից «անթիւ» բառը խաղական ժառանգութիւն է, իսկ «բիւր» բառը իրանական: Հին հայերի լեզուական դիտակցութիւնը այդ երկու նոյնիմաստ բառերը կապած է երկու տարբեր դադարի. նա գտած է «անթիւ» եւ «անհաշիւ» դադարի «տասն հազարի» դադարից: Խաղական a-tibi բառը նա կապած է անթիւ, անհամար, անհաշիւ, դադարների եւ զանց արած է նրա միւս նշանակութիւնը, որ է «տասն հազար»: Իսկ իրանական «բի-ամար — բիւր» բառը նա կապած է «տասն հազար» դադարի եւ անտես արած ու մոռացած է նրա «չատ», «անթիւ», «անհամար» նշանակութիւնը, որով երկու բառերի իմաստը մի կողմից նեղացած, միւս կողմից երանգաւոր-

³ Տե՛ս A. Meillet et J. Vendryes, Traité de grammaire comparée des langues classiques, 1927. էջ 31, § 39.
⁴ Տե՛ս A. Meillet, Esquisse, էջ 47, § 36.

րուած ու ճշտուած են: Այս է արդէն մարդկային լեզուի զարգացման զարաւոր ճամբան. որսալ երանգը եւ տարբերացումով որոշազօժել բառերի իմաստը:

Պարիս 1929, յունուար 31:

Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ARCHIV ORIENTÁLNÍ, Journal of the Czechoslovak Oriental Institute, Prague. Edited by Bedřich Hrozný, in cooperation with J. Bakoš, J. Dobias, A. Grohmann, V. Lesný, F. Lexa, A. Musil, O. Pertold, J. Rypka, O. Stein, F. Tauer, M. Winternitz. Vol. I. March 1929, Nr. 1. Praha, Orientální Ustav.

Չեխոսլովաք նորածին հանրապետութիւնն եւս «Archiv Orientální» չորեքամսեայ պարբերաթերթով, — որուն Ա. պրակը լոյս տեսաւ արդէն ներկայ տարւոյս Մարտին, — կ'ունենայ իւր սեպհական պաշտօնաթերթը, նուիրուած միմիայն Արեւելքի եւ արեւելեան բանասիրութեան:

Պրագ քաղաքի Արեւելեան Կախան (Orientální Ustav), որ չեխոսլովաք հանրապետութեան ներկայ նախագահ՝ Մաղարիքի ճննդեան եօթանասնամեայ տարեդարձին առթիւ, եւ անոր առատապարգև նուիրատուութեամբը հիմնուած է, իր այս պարբերականով նպաստել կ'ուզէ արեւելեան բանասիրութեան, մշակելով միանգամայն զիտական ու անտեսական յարաբերութիւններ Արեւելքի հետ:

Արեւելեան Կախանին դժած ծրագրին մէջ նախատեսուած զանազան բաժիններէն առ այժմ երկուքին միայն՝ Հետազոտութեան եւ Տնտեսութեան ճիւղերուն հանդիսական բացումն տեղի ունեցած է: Հետազոտութեան ճիւղին նախնական նիստերուն, որոնք Կախանին ծրագրին տարբերը պատրաստելու նպատակով յատկապէս գումարուած էին, պէտքը շեշտուեցաւ, զուտ արեւելեան ուսումնասիրութեանց նուիրուած պարբերաթերթի մը հրատարակութեան: Այսպէս ահա յղացաւ գաղափարը «Archiv Orientální»ի, որուն, ինչպէս ըսինք, առաջին պրակն լոյս տեսաւ արդէն Մարտին, ի Պրագ:

Պարբերաթերթիս գլխաւոր հրատարակիչն է յայտնի հիթիթագէտ Բեդրիշ Հրոզնի, Պրագ քաղաքի Կարուեան համա-

լսարանի բանասիրական ճիւղի ուսուցչապետը, աշխատակցութեամբ Բակոշ, Գորիաշ, Գրորման, Լեանի, Լեքսա, Մուսիլ, Պերտոլը, Ռիպկա, Շտայն, Տաուէր արեւելազէտ գիտուններու:

«Archiv Orientální»ի էջերը սիրով կը հիւրընկալեն արեւելեան ո՛րեք ազգի կամ երկրի հետ ուղղակի կապ ունեցող ամէն կարգի յօդուած, եւ նոյն իսկ մատենախօսութիւն: Բոլոր արեւելազէտներն առ հասարակ, առանց ազգի ու երկրի խտրութեան, սրտազինս կը հրաւիրուին թերթին զործակցելու: Արեւելքի համար շահազրգոական ամէն նիւթ սիրայօժար կը հիւրընկալուի հոն, եւ եթէ հարկը պահանջէ, կարելի է մինչեւ իսկ տախտակներ կամ կլիշէներ (plate) եւ ուրուագծեր (diagram) կցել զրկուելիք ուսումնասիրութեանց:

Տիեզերական լեզուներով խմբազրուած թերթիս մէջ լոյս տեսնելիք յօդուածներն եւ ուսումնասիրութիւնները կա՛մ անգլիերէն, կա՛մ Փրանսերէն եւ կա՛մ գերմաներէն զրուած ըլլալու են: Չեռագիրները պէտք են զրկուել ուղղակի հրատարակչին հասցէին. B. Hrozný, Ph. Dr., Praha, XVIII., Veřechovka 285.

Այն հրատարակութիւններու մասին, որոնց բովանդակութիւնը զուտ արեւելեան է, թերթին մատենախօսական բաժնին մէջ, քննադատութիւններ պիտի գրուին մասնագէտներու կողմէ կանոնաւորապէս: Ձերմարպէս կը յանձնարարուի հետեւապէս բոլոր հեղինակներու եւ հրատարակիչներու, որ հաճին իրենց այս կարգի հրատարակութիւններէն, իրենց իսկ օգտին համար, տրամադրել մի քանի օրինակ թերթին խմբագրութեան, եւ զրկել զանոնք հետեւեալ հասցէով. Orientální Ustav (Archiv Orientální), Praha.

«Archiv Orientální» լոյս կը տեսնէ առ այժմ տարին երեք անգամ միայն, եւ ար նուազն 64 էջով: Տարեկան բաժնեգինն է, պոստի ծախքով միասին, Չեխոսլովաքիոյ համար՝ 80 չեխ. կրոնէ, իսկ արտասահմանի համար՝ 12 անգլ. շիլին, 75 Ֆր., 12 մարք, 3 դոլ., կանխիկ, եւ վճարելի Ustavի վարչութեան, ի Պրագ, եւ կա՛մ P. Geuthner գրապատճառի, 13, rue Jacob, Paris (VIe).

Հ. Գ. Գ.

- 46. Սամուէլեան Խ., Միեթար Գօշի Դատաստանազրկըն ու հին Հայոց քաղաքացիական իրաւունքը: 1911: էջ ԺԲ 344: Ֆր. 7.—
- 47. Ասաֆեյեան Հ., Պարսկաստանի Հայերը, նրանց անցաւը, ներկան եւ ապագան: Ա. 1911: էջ Ը + 97: Ֆր. 1.—
- 46.1 Յովնանեան Հ. Ղ. Վ., Միջնադարեան աղ-զային տաղաչափութիւնը ուսմակարան: էջ 1—48:
- 46.2 Ակիմեան Հ. Ն., Յովնանեան Նաղաշ եւ Նաղաշ Յովնանեանի եւ իրենց բանաստեղծական եւ նկարչական աշխատութիւնը: 1911: էջ 49—171: Ֆր. 3.—
- 48. Մեմեկիշեան Հ. Գ. Մ. Վ., Գրիգոր Մաղարոսի «Գամաղտականի» ամբողջական լուծումը: 1912: էջ ԺԱ + 162: Ֆր. 3.—
- 49. Գաբրիելեան Դկտ. Մ. Ս., Ահնայ Գաւառաբարբառը եւ արդի Հայերէն լեզուն: 1912: էջ է + 416: Ֆր. 6.—
- 49. Մարկուարտ Պրոֆ. Դկտ. Յ., Պատմութիւն Հայերէն նշանադրերու եւ վարուց Ս. Մաշ-Քոցի: Թրգմ. Հ. Ա. Վարդանեան: 1913: էջ է + 59: Ֆր. 1.—
- 49. Անտոնեան Հ., Հայոց դրերը: 1913—1927: 80: էջ 504: Ֆր. 7.—
- Հ. Մատիկեան Հ. Ա., Անանուր կամ Կեղծ-Սերէն, քննական ուսումնասիրութիւն: 1913: էջ է + 9: Ֆր. 1.50
- ՀԱ. Թորգոմեան Տ. Վ. Յ., Երեմիա Չէլչպի Քէօմիւրճեան Ստամբուլի Պատմութիւն: 1913: էջ ԼԵ + 42: Ֆր. 6.—
- ՀԲ. Վարդանեան Հ. Ա., Դատական մանր բնագիտական ձեռագրական համեմատութիւններ, զերեն եւ ձեռագրական համեմատութիւններ, Ա., 1913: էջ Ը + 155: Ֆր. 2.—
- ՀԳ.1 Մարկուարտ Պրոֆ. Դկտ. Յ., Հայ Բագրատունեաց ճիւղագրութիւնը ծանօթութիւններով: Թրգմ. Հ. Մ. Հապոզեան: 1913: էջ 68: Ֆր. 2.—
- ՀԳ.2 Մարկուարտ Պրոֆ. Դկտ. Յ., Վրական Բագրատունեաց ձեռագրական համեմատութիւններ: Վարդանեան Հ. Ա. Դատական ճիւղագրութիւններ, Ա.: 1913: էջ 120: Ֆր. 1.50
- ՀԴ. Գիւտերբրոֆ Կ., Հռովմէական Հայաստան եւ հռովմէական աստղագիտութիւնները Դ—Ձ դարերուն: Թրգմ. Հ. Մկրտիչ Վ. Նորշուան: 1914: էջ է + 94: Ֆր. 1.50
- ՀԵ. Վարդանեան Հ. Ա., Բաղաճնական դիտողութիւններ, Բ.: 1914: էջ 110: Ֆր. 1.50
- ՀԶ. Սրայեան Հ. Ս., Ս. Յակոբ աղագային հիւանդանոց: 1915: էջ ԻԳ + 477: Ֆր. 6.50
- ՀԸ. Գալիմեթեան Հ. Գր. Մ. Վ., Կենսագրութիւններ Երկու Հայ պատրիարքներու եւ տասնեակիսկի ժամանակին Հայ կաթողիկոսներու: 1915: էջ Ը + 384: Ֆր. 4.50
- ՀԹ. Դաւիթ-Բեկ Մ. Ս., Արարիկի դատարարութիւնը: 1919: էջ ԺԱ + 292: Ֆր. 4.—
- Չ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Արշակունի դրամներ, Ա.: 1919: էջ է + 192: Ֆր. 3.—
- ՉԱ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Պոնտական ուսումնասիրութիւնը: Մասն Ա. Հետազոտական ուղեւորութիւն Պոնտոս Յ. Գ. Կ. Անդերսոնի: Մասն Բ. Ուղեւորութիւն հնախօսական հետազոտութեան ի Պոնտոս եւ ի Փոքր-Հայոց Փր. Կ. Կիւսնի Եղբարց: 1919: էջ է + 420: Ֆր. 6.—
- ՉԲ. Ֆերիաբեան Հ. Պ., Յուդայական-Պոնտական հրատարակութեանց 1896—1910: 1919: էջ է + 273: Ֆր. 3.50
- ՉԳ. Խալաթեան Բ., Արարացի մատենագրեր Հայաստանի մասին: 1919: էջ է + 147: Ֆր. 2.—
- ՉԴ. Տեր-Պողոսեան Գր., Նկատողութիւններ Փաստի պատմութեան վերաբերեալ: 1919: էջ 126: Ֆր. 2.—
- ՉԵ. Ակիմեան Հ. Ն. Վ., Գաւազնազրկը Կաթոլիկոսաց Աղթմարայ: Պատմական ուսումնասիրութիւն: 1920: էջ ԺԱ + 200: Ֆր. 3.—

- ՉԶ. Մատիկեան Դկտ. Հ. Ա., Կրօնի ծագումը եւ զիցարանութիւն ըստ Համեմատական կրօնաբանութեան: 1920: էջ ԺԲ + 334: Ֆր. 4.—
- ՉԷ. Վարդանեան Հ. Ա., Նիւթեր հայերէն բառապարտեան: 1920: էջ 80: Ֆր. 1.—
- ՉԸ. Վարդանեան Հ. Ա., Յերոնիմայ վասն ի բան եւ յերկուս դիւրս առ ի Հերոնիմայոց զպատմութիւնս բաժանելոյ. 1920: էջ 82: Ֆր. 1.—
- ՉԹ. Տաշեան Հ. Յ., Հայ բնակչութիւնը Սեւ ծովէն մինչեւ Կարին: 1921: էջ 84: Ֆր. 2.—
- ՉԱ. Վարդանեան Հ. Ա., Բաղաճնական դիտողութիւններ, Գ.: 1921: էջ 120: Ֆր. 1.50
- ՉԲ. Ակիմեան Հ. Ն., Հինդ պանդուխտ տաղասացներ: 1921: էջ 223: Ֆր. 3.—
- ՉԳ. Ոսկեան Դկտ. Հ. Վ., Յովհաննէս Վանական եւ իւր դպրոցը: 1922: էջ է + 122: Ֆր. 1.50
- ՉԴ. Ակիմեան Հ. Ն., Մատենագրական Հետազոտութիւններ, Ա.: 1922: էջ Ը + 230: Ֆր. 3.—
- ՉԵ. Մովսէսեան Հ. Ղ., Լօտի եւ Բագրատունի տան կարիքեան ցեղի պատմութիւնը: 1923: էջ է + 95: Ֆր. 1.—
- ՉԶ. Նրեմեան Ա., Չահարմաշիկի Հայ Ժողովրդական Բանահիւսութիւնը: 1923: էջ Ը + 81: Ֆր. 1.—
- ՉԷ. Վարդանեան Հ. Ա., Դատական մանր բնագիտական, Բ.: 1923: Ֆր. 2.—
- ՉԸ. Սաղաթեյեան Յ., Բնութեան աւերումը Անգղիոյ կառավարման, յատկապէս Հայաստանում: 1923: էջ 66: Ֆր. 1.—
- ՉԹ. Կոզեան Դկտ. Հ. Ս., Մակարայեցոց Բագրատունի ճիւղագրութիւնը: 1923: էջ է + 207: Ֆր. 3.—
- Չ. Վարդանեան Հ. Ա. Բաղաճնական դիտողութիւններ, Գ.: 1923: էջ 130: Ֆր. 1.50
- ՉԱ. Վարդանեան Հ. Ա., Յովհաննէս Ժ. Բարձու-ճանի Հայոց կաթողիկոսին դրած թուղթը: 1923: էջ 102: Ֆր. 1.50
- ՉԲ. Թերլիմեթեան Ռ., Կոմիտաս վարդապետ, նրա կենսագր.: 1924: էջ 96: Ֆր. 1.50
- ՉԳ. Բոսեան Հ. Ռ., Լիւիսապոլիսի Հայերէն Կրթիչներու ի Վիեննա: 1794—1921: 1924: էջ Ը + 79: Ֆր. 1.—
- ՉԴ. Ակիմեան Հ. Ն. Վ., Մատենագրական հետազոտութիւններ: Հատոր Բ.: 1924: էջ 150: Ֆր. 2.—
- ՉԵ. Վարդանեան Հ. Ա., Հայ զբոսաշրջները: 1924: էջ 155: Ֆր. 150
- ՉԶ. Նրեմեան Ա., Պարսկահայ նորագոյն աղագներ: 1925: էջ 120: Ֆր. 1.50
- ՉԷ. Ոսկեան Դկտ. Հ. Վ., Երբ Երբոցի առաջին եւ երկրորդ թարգմանութիւնը: 1924: էջ 80: Ֆր. 1.—
- ՉԸ. Թերլիմեթեան Ռ., Քրիստոֆոր Կոլումբոսը, նրա կենսագր.: 1925: էջ 68: Ֆր. 1.—
- ՉԹ. Բիւրաղեան Նարայր Ն., Քննադատութիւն Բիւրաղեանի նորայր Ն., Քննադատութիւն հայրուսակի: 1925: էջ ԻԴ + 215: Ֆր. 3.50
- Չ. Կոզեան Դկտ. Հ., Կամարականները, պատմական ուսումնասիրութիւն: 1926: էջ 176: Ֆր. 2.—
- ՉԱ. Արմնց Պրոֆ. Ն., Մաշթոց եւ նրա աշակերտները, ըստ օտար աղբիւրների: 1925: էջ 56: Ֆր. 1.—
- ՉԲ. Ոսկեան Դկտ. Հ. Վ., Մատենագրական քննութիւնները 1926: էջ 192: Ֆր. 2.—
- ՉԳ. Կուրտ Բեխարդ, Տիգրան Բ. եւ Հայ-լուկուրիկան պատերազմները: Աշխատասիրեց Հ. Գ. Վ. Գարանիկեան: 1926: էջ 250: Ֆր. 3.—
- ՉԴ. Մարուխան Ա., Հոլանդական եւ Հայերը: 1926: էջ 221: Ֆր. 2.—
- ՉԵ. Աղաթեյեան Ռ., Անյայտ աղանդաւորներ Հայոց մէջ ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերում: 1926: էջ 76: Ֆր. 1.—
- ՉԶ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Բաղաճնական դիտողութիւններ հայերէն զիտական լեզուի մասին: 1926: էջ 221: Ֆր. 3.—
- ՉԷ. Ոսկեան Դկտ. Հ. Վ., Երկու Մուշեղեան եւ իր գրական արտադրութիւնները: 1927: էջ 86: Ֆր. 1.—

